

ARAŞTIRMA MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE
CBU-SBED, 2025, 12 (3): 425-433

Yıkıcı Depremi Yaşayan Üniversite Öğrencilerinin Algıladıkları Stres Durumlarının Umut Düzeylerine Etkileri

The Effects of Stress Conditions Perceived by University Students Experiencing the Devastating Earthquake on Their Hope Levels

Pelin Zıvdır Yeşilyurt¹, Rabia Sohbet²

¹Doktora Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Gaziantep/Türkiye

²Doç. Dr, Gaziantep Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Gaziantep/Türkiye

e-mail: pelinzvdr@gmail.com, rasohbet@yahoo.com
ORCID: 0000-0002-3232-6991
ORCID: 0000-0002-1835-8479

*Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Pelin Zıvdır Yeşilyurt

Gönderim Tarihi / Received: 08.10.2024

Kabul Tarihi / Accepted: 06.07.2025

DOI: 10.34087/cbusbed.1561523

Öz

Giriş ve Amaç: Yıkıcı deprem yaşayan üniversite öğrencilerinin yaşadıkları sorunlar karşısında algıladıkları stresin geleceğe umutla bakma düzeylerine etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntemler: Bu araştırma tanımlayıcı ve ilişki arayıcı niteliktedir. Araştırmanın örneklemini, bir devlet üniversitesinde öğrenim gören, yıkıcı deprem bölgesinde ikamet eden 365 kadın ve erkek öğrenci oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında Tanımlayıcı Özellikler Bilgi Formu, Algılanan Stres Ölçeği (min:0-max:32) ve Sürekli Umut Ölçeği (min:8-max:64) kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler, tek yönlü varyans analizi, bağımsız gruplarda t testi ve Pearson Korelasyon analizi kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmaya katılan katılımcıların %76,2'si kadın, %75,9'u 18-21 yaş arasında, %29,6'sı Adana, %18,1'i Hatay ve %8,8'i Kahramanmaraş'ta ikamet etmektedir. Katılımcıların %69,9'unun depremde bir yakınının yaralandığı, %65,5'inin depremde bir yakınının vefat ettiği, %26,6'sı geleceğe umutla bakmadığını, %19,7'sinin gelecekte beklenmesinin olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların Algılanan Stres (19,15±5,45) ve Sürekli Umut ölçeğinden (43,25±10,08) ve tüm alt boyutlarından alınan toplam puanlar arasında anlamlı ve negatif yönde ilişki olduğu belirlenmiştir (p<0,01; r:-0,432).

Sonuç: Algılanan stres ortalaması yüksek olan öğrencilerin sürekli umut düzeyleri ortalamasının düşük olduğu belirlenmiştir. Gelecekte beklenmesinin olmayan öğrencilerde algılanan stres düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Algılanan Stres, Algılanan Stres ve Umut İlişkisi, Deprem, Deprem ve Umut İlişkisi, Üniversite Öğrencileri.

Abstract

Aim; The aim of this study was to determine the effect of stress perceived by university students who experienced a devastating earthquake on their level of hope for the future.

Method; This study is descriptive and correlational. The sample of the study consisted of 365 male and female students studying at a state university and residing in a devastating earthquake zone. Descriptive Characteristics Information Form, Perceived Stress Scale (min:0-max:32) and Trait Hope Scale (min:8-max:64) were used to collect the data. Descriptive statistics, One Way Anova test, Independent T test and Pearson Correlation analysis were used in the evaluation of the data.

Results; Of the participants, 76.2% were female, 75.9% were between the ages of 18-21, 29.6% resided in Adana, 18.1% in Hatay and 8.8% in Kahramanmaraş. 69.9% of participants stated that a relative was injured in the earthquake, 65.5% stated that a relative died in the earthquake, 26.6% stated that they did not feel hopeful about the future, and 19.7% stated that they had no expectations for the future. It was determined that there was a significant and negative relationship between the total scores obtained from the Perceived Stress (19,15±5,45) and Continuous Hope scale (43,25±10,08) and all its sub-dimensions ($p<0,01$; $r:-0,432$).

Conclusion; It was determined that students with high mean perceived stress had low mean levels of trait hope. It has been found that students who have no expectations for the future experience higher levels of stress.

Keywords: Perceived Stress, Perceived Stress and Hope Relationship, Earthquake, Earthquake and Hope Relationship, University Students.

1. Giriş

Türkiye’de 6 Şubat 2023’te meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremden onbir ilimiz (Gaziantep, Hatay, Adana, Kahramanmaraş, Malatya, Osmaniye, Elazığ, Diyarbakır, Şanlıurfa, Adıyaman, Kilis) her açıdan son derece olumsuz etkilenmiştir [1]. Ani bir şekilde meydana gelen depremler, kişiler üzerinde önemli etkiler yaratmakta; özellikle can ve mal kayıpları, bireylerin yaşamlarında kalıcı olumsuzluklara ve uzun vadeli psikolojik etkilenmelere yol açmaktadır [2]. Travmatik olaylar, umutsuzluk, panik, mutsuzluk ve anksiyete gibi psikolojik tepkiler şeklinde ortaya çıkarak, bireylerin çeşitli yönlerden sınanmasına neden olmaktadır [2]. Bireylerde depremin oluşturduğu ağır travmatik etkiler aynı derecede olmaz. Bu durum bireyin yaşına, deneyimlerine, baş etme mekanizmalarına ve olaylara verdiği tepkilere göre değişiklik göstermektedir [3]. Travmatik olaylardan ergenlik dönemindeki kişiler daha çok etkilenmektedir. Stres, deprem sonrasında bireyleri çok yönlü şekilde etkileyen bir durum olarak görülmektedir. Lazarus ve Folkman stresi, bireyin iç ve dış ortamdan meydana gelen durumları tehdit edici ve zararlı olarak değerlendirdiği ve bireylerde bu durumun fiziksel ve ruhsal boyutlarda aşırı uyarılma şeklinde oluşması şeklinde tanımlanmıştır [4]. Stresle baş etmede etkin bir şekilde davranış sergilenmesi bazı yöntemleri öğrenerek sağlanabilmektedir. Bir olay karşısında her aşamada farklı baş etme yöntemlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Uyum içermeyen baş etme yöntemleri terapatik yaklaşımların belirlenmesi açısından yarar sağlamaktadır [5]. Kullanılan baş etme yönteminin uyuma dönük ve yeterli olarak ifade edilebilmesi için stresi ortadan kaldırabilmesi gerekmektedir [5, 6]. Uygulanan yöntem bireyde daha fazla strese yol açıyorsa yetersiz ve uyuma dönük olmayan yöntemler olarak ifade edilmektedir [5, 6]. Bireylerin algıladıkları stres ve baş etme durumları onların geleceğe umutla bakmalarını etkilemektedir. Geleceğe umutla bakan, yaşam kalitesi yüksek gençler sağlıklı toplumun temelini oluşturmaktadır. Elde edilen veriler, bireylerin yaşadığı ya da yaşayabileceği stresle baş etme yöntemlerinin, umut düzeyleriyle nasıl ilişkili olduğunu ortaya

koymanın, etkili çözüm yolları geliştirmek açısından önemli olduğunu göstermektedir [7].

Bu çalışmada, yıkıcı deprem sonrasında bu durumu yaşayan üniversite öğrencilerinin yaşadıkları sorunlar karşısında oluşan stresi algılama ve baş etme durumlarının geleceğe umutla bakma düzeylerine etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Tipi

Araştırma, kesitsel tipte epidemiyolojik çalışmadır. Çalışmanın evrenini, Tarsus Üniversitesine 2022-2023 eğitim-öğretim döneminde kayıtlı yıkıcı deprem bölgesinde ikamet eden ve çalışmaya katılmayı kabul eden 1844 kadın ve erkek öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, büyüklüğü Tarsus Üniversitesi öğrencileri, belirlenen istatistiksel kurallar çerçevesinde, %95 güvenirlilik sınırları içinde %5’lik bir hata payı dikkate alınarak en az $\cong 278$ olarak belirlenmiş olup 365 kişi ile yürütülmüştür. Örneklem büyüklüğü hesaplanırken aşağıda yer alan evreni bilinen örneklem formülü esas alınmıştır [8].

$$n = \frac{\frac{t^2 \cdot (PQ)}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \cdot \frac{t^2 \cdot (PQ)}{d^2}}$$

Araştırma verileri Ağustos-Aralık 2023 tarihleri arasında toplanmıştır.

Çalışmanın dâhil edilme kriterleri:

1. Katılmaya gönüllü olma
2. Tarsus Üniversitesinde öğrenim görme
3. Depremi yaşamış olmak
4. Türkçe okuyup yazabilme

2.2. Veri Toplama Araçları

Çalışmada araştırmacılar tarafından uzman görüşü alınarak oluşturulan Tanımlayıcı Özellikler Bilgi Formu, Algılanan Stres Ölçeği ve Sürekli Umud Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmaya katılmaya gönüllü olan 30 kişiyle ilk önce pilot çalışma yapılmıştır.

Tanımlayıcı Özellikler Bilgi Formu: Katılan öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri ile ilgili 8 soru ve deprem anında yaşadıkları ve sonrası ile

ilgili 11 soru olmak üzere toplam 19 soruluk bir formdur.

Algılanan Stres Ölçeği: Türkçe'ye uyarlaması Bilge, Öğce, Genç ve Oran tarafından 2009 yılında yapılmış olup Cronbach Alpha değeri 0.81 bulunmuştur. Ölçek 8 soru ve 5'li likert tipinde olup her maddeden en yüksek 4 ve en düşük 0 puan alınmakta; toplamda en yüksek 32 ve en düşük 0 puan olarak değerlendirilmektedir. Algılanan baş etme (3 soru) ve algılanan stres (5 soru) olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Algılanan baş etme alt ölçeğinden en yüksek 12, en düşük 0 puan; algılanan stres alt boyutundan en yüksek 20, en düşük 0 puan alınmaktadır. Ölçekte iki alt boyuttan alınan puanların toplamının yüksek olması algılanan stresin yüksek olması anlamına gelmektedir. Alt ölçeklerden alınan puanların yüksekliği ise olumsuz bir durumdur [9].

Sürekli Umut Ölçeği: Snyder vd. tarafından 1991 yılında geliştirilmiştir [10]. Tarhan ve Bacanlı tarafından 2015 yılında Türkçeye uyarlaması yapılmıştır [11]. Ölçek 12 soru ve sekizli Likert tipinde olup her maddeden en yüksek 8 ve en düşük 1 puan alınmakta; toplamda en yüksek 64 ve en düşük 8 puan olarak değerlendirilmektedir. Eyleyici Düşünce (4 soru) ile Alternatif Yollar Düşüncesi (4 soru) olarak iki alt boyuttan oluşmaktadır. Eyleyici düşünce alt ölçeğinden en yüksek 32, en düşük 4 puan; alternatif yollar düşüncesi alt boyutundan en yüksek 32, en düşük 4 puan alınmaktadır. Ölçekte iki alt boyuttan alınan puanların toplamının yüksek olması umut düzeylerinin yüksek olması anlamına gelmektedir. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla hesaplanan iç tutarlık katsayısının 0,84 olduğu tespit edilmiştir [11].

2.3. Verilerin Analizi

Araştırma SPSS 25.0 istatistik paket programında analiz edilmiştir. Değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler (sayı, yüzde dağılımları), tek yönlü varyans analizi, bağımsız gruplarda T testi, Pearson Korelasyon analizi, varyanslar homojen dağıldığı için Tukey testi ve kolmogorow smirnow kullanılmıştır. Verilerin istatistiksel anlamlılığı $p<0.05$ düzeyinde incelenmiştir.

2.4. Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma boyunca Helsinki Deklarasyonu'nun hükümlerine bağlı kalmıştır. Tarsus Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan 19/10/2023 tarih ve 2023/02 sayı ile etik kurul onayı alınmıştır. Araştırmaya katılan kişilere araştırmanın amacı anlatılmış olup, 'Bilgilendirilmiş Olur' onamları alınmıştır.

3. Bulgular

Araştırmaya katılan katılımcıların %76,2'si kadın, %75,9'u 18-21 yaş arasında, %29,6'sı Adana, %18,1'i Hatay, %12,1'i Gaziantep, %10,7'si Osmaniye ve %8,8'i Kahramanmaraş'ta ikamet etmektedir.

Araştırmada algılanan stres ölçeğinden alınan toplam puan $19,15\pm5,45$ olduğu görülmüştür. Ayrıca ölçeğin alt boyutları incelendiğinde algılanan stres alt boyutundan alınan puan $13,00\pm4,28$; algılanan baş etme alt boyutundan alınan puan $6,15\pm2,44$ olduğu tespit edilmiştir. Sürekli umut ölçeğinden alınan toplam puan $43,25\pm10,08$ olduğu görülmüştür (Tablo 1).

Sürekli umut ölçeği alt boyutundan olan alternatif yollar düşüncesi alt boyutundan $22,45\pm5,42$; eyleyici düşünce alt boyutundan $20,79\pm5,51$ olduğu tespit edilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların Algılanan Stres ile Sürekli Umut Ölçeği ve Alt Boyut Puan Ortalamaları (N=365)

Ölçek ve ölçek alt boyutları	Min	Max	SS±SD
Algılanan Stres Ölçeği (min:0-max:32)	4	32	19,15±5,45
Algılanan Stres	0	20	13,00±4,28
Algılanan Baş Etme	0	12	6,15±2,44
Sürekli Umut Ölçeği (min:8-max:64)	8	64	43,25±10,08
Alternatif Yollar Düşüncesi	4	32	22,45±5,42
Eyleyici Düşünce	4	32	20,79±5,51

Cinsiyet ile Algılanan Stres Ölçeği (t: 2,373) ve alt boyutlarından olan 'algılanan stres (t: 2,136)' toplam puan arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Puan ortalamaları kadınlarda daha yüksek bulunmuştur (Tablo 2). Çalışmaya katılanların yaşları ile Algılanan Stres ölçeği (F: 3,297) ve alt boyutu 'algılanan baş etme

(F: 3,899)' alınan toplam puan ile aralarında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Fark yaratan grubu bulmak için uygulanan Tukey sonucuna göre 26 yaş ve üstü katılımcıların aldıkları puan 18-21 yaş arası ve 22-25 yaş arası aldıkları puana göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir ($a>c$, $b>c$).

Çalışmaya katılanların ikamet ettikleri şehir ile Algılanan Stres Ölçeği (F: 4,272) ve alt boyutu ‘algılanan stres (F: 4,016)’ alınan toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Puan ortalamaları Kahramanmaraş’ta ikamet edenlerde daha yüksek bulunmuştur. Daha Önce Psikiyatrik Bir Tanı Alma durumu ile Algılanan Stres ölçeği (t: 3,443) ile alt boyutları olan ‘algılanan stres (t: 3,468)’, ‘algılanan baş etme (t: 2,175)’ toplam puan arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Daha önce psikiyatrik tanı alanların puan ortalamaları yüksek bulunmuştur. Geleceğe umutla bakma durumu ile Algılanan Stres Ölçeği (F:31,211), alt boyutları ‘algılanan stres (F:21,069)’, ‘algılanan baş etme (F:16,766)’ toplam puan arasında istatistiksel olarak

anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Geleceğe umutla bakmayan bireylerin puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur. Gelecekte beklenen durumu ile Algılanan Stres ölçeği (F:2,471) ve alt boyutlarının alınan toplam puan arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Gelecekte beklentisi olmayan bireylerin puan ortalamaları yüksek tespit edilmiştir. Deprem sonrasında evinizi değiştirme durumu ile Algılanan Stres ölçeği (t: 4,406) ve alt boyutları ‘algılanan stres (t: 3,935)’, ‘algılanan baş etme (t: 2,879)’ toplam puan arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Deprem sonrası evini değiştirenlerin puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların Özelliklerine Göre Algılanan Stres Ölçeği’nden Aldıkları Puan Durumlarının Değerlendirilmesi

Özellikler	n (%)	Algılanan Stres Ölçeği SS±SD	Algılanan Stres SS±SD	Algılanan Baş Etme SS±SD
Cinsiyet				
Kadın	278	19,53±5,38	13,28±4,18	6,25±2,38
Erkek	87	17,94±5,50	12,12±4,47	5,81±2,60
İstatistiksel analiz	t/p	2,373/0,019	2,136/0,034	1,399/0,164
Yaş				
18-21 ^a	277	19,32±5,25	13,13±4,21	6,18±2,40
22-25 ^b	69	19,36±5,84	12,95±4,41	6,40±2,35
26 ve üstü ^c	19	16,05±6,20	11,36±4,60	4,68±2,90
İstatistiksel analiz	F/p	3,297/0,038 c<a,b	1,521/0,220	3,899/0,021 c<a,b
İkamet Ettiğiniz Şehir				
K.Maraş ^a	32	22,50±4,36	15,59±2,98	6,90±2,48
Gaziantep ^b	44	19,27±5,49	12,88±4,11	6,38±2,67
Adıyaman ^c	20	21,00±6,06	14,20±4,11	6,80±2,68
Diyarbakır ^d	17	19,70±4,04	13,76±3,84	5,94±1,95
Şanlıurfa ^e	14	20,00±3,08	14,07±3,09	5,92±2,16
Hatay ^f	66	20,01±4,60	13,62±3,61	6,39±2,14
Adana ^g	108	16,85±5,52	11,50±4,38	5,35±2,32
Osmaniye ^h	39	18,92±5,85	12,23±4,58	6,69±2,42
Kilis ⁱ	4	17,25±5,12	9,50±7,50	7,75±2,98
Malatya ⁱ	19	21,26±6,02	14,78±4,92	6,47±2,83
Elazığ ^k	2	19,00±0,00	13,008±4,28	4,00±0,00
İstatistiksel Analiz	F/p	4,272/<0,0001 g<a,c,f, i	4,016/<0,0001 a>g,h, f>g	2,374/0,010
Daha Önce Psikiyatrik Bir Tanı Alma Durumu				
Evet	30	22,06±4,77	15,16±3,48	6,90±1,91
Hayır	335	18,89±5,43	12,81±4,29	6,08±2,47
İstatistiksel analiz	t/p	3,443/0,001	3,468/0,001	2,175/0,036
Geleceğe Umutla Bakma Durumu				
Evet ^a	83	15,79±5,27	10,83±4,40	4,96±2,04
Hayır ^b	97	21,74±4,59	14,77±4,03	6,96±2,77
Kısmen ^c	185	19,31±5,16	13,05±3,91	6,25±2,21
İstatistiksel analiz	F/p	31,211/<0,0001 b>a,c, c>a	21,069/<0,0001 b>a,c, c>a	16,766/<0,0001 b>a,c, c>a
Gelecekte Beklenti Durumu				
Beklentim Yok ^a	72	20,83±4,77	14,06±4,55	6,76±2,44
Mutluluk ^b	32	18,34±5,21	12,25±3,91	6,09±2,37
Huzur ^c	21	18,33±4,82	12,09±3,30	6,23±1,81

Kariyer/İş ^d	101	18,97±4,83	13,009±3,82	5,96±2,28
Güzel Gelecek ^e	66	17,75±6,19	11,92±4,84	5,83±2,63
Sağlık ^f	28	20,82±6,03	14,35±4,05	6,46±2,97
Deprem Etki Geçmesi ^g	20	20,05±6,49	13,85±4,82	6,20±2,41
Güvenli Yaşam ^h	25	17,96±5,68	12,36±3,92	5,60±2,34
İstatistiksel analiz	F/p	2,471/0,017 a>e	2,151/0,038	1,155/0,328
Öfkeyi Kontrol Etme Durumu				
Evet ^a	121	16,52±5,65	11,37±4,37	5,14±2,39
Hayır ^b	63	22,65±5,08	14,95±4,22	7,69±2,89
Kısmen ^c	181	19,70±4,54	13,42±3,85	6,28±1,95
İstatistiksel analiz	F/p	32,925/<0,0001 c>a, b>a,c	17,668/<0,0001 c>a, b>a,c	26,338/<0,0001 c>a, b>a,c
Deprem, Yaşamınızı Ekonomik Olarak Olumsuz Etkileme Durumu				
Evet	283	20,07±5,16	13,70±4,01	6,36±2,47
Hayır	82	16,01±5,27	10,59±4,33	5,41±2,18
İstatistiksel analiz	t/p	6,161/<0,0001	5,811/<0,0001	3,362/0,001
Evinizin Depremde Aldığı Hasar Durumu				
Sağlam ^a	88	16,57±5,28	11,11±4,43	5,46±2,29
Az Hasarlı ^b	143	19,18±5,52	13,03±4,31	6,14±2,54
Orta Hasarlı ^c	55	19,52±4,59	13,69±3,99	5,83±2,57
Ağır Hasarlı ^d	35	22,80±4,51	15,31±2,76	7,48±2,11
Depremde Yıkıldı ^e	13	22,84±5,50	15,15±4,29	7,69±2,05
Deprem Sonra Yıkıldılar ^f	22	20,40±4,52	14,00±3,63	6,40±1,59
Bilmiyorum ^g	9	19,22±4,52	12,44±3,39	6,77±2,04
İstatistiksel analiz	F/p	7,925/<0,0001 b>a, c>a, d>c, e>a, f>a, d>b	6,024/<0,0001 b>a, c>a, d>c, e>a	4,275/<0,0001 d>a, e>a, d>c, d>b
Ailenizden Birinin Enkaz Altında Kalma Durumu				
Evet	59	20,88±5,44	14,01±3,91	6,86±2,32
Hayır	306	18,82±5,39	12,81±4,32	6,01±2,44
İstatistiksel analiz	t/p	2,657/0,009	2,122/0,037	2,556/0,012
Deprem Sonrası Çadırda Kalma Durumu				
Evet	179	20,10±5,10	13,65±3,89	6,44±2,41
Hayır	186	18,25±5,62	12,38±4,55	5,87±2,44
İstatistiksel analiz	t/p	3,287/0,001	2,878/0,004	2,245/0,025
Deprem Sonrasında Evinizi Değiştirme Durumu				
Evet	124	20,81±4,95	14,16±3,80	6,65±2,36
Hayır	241	18,30±5,50	12,41±4,40	5,89±2,44
İstatistiksel analiz	t/p	4,406/<0,0001	3,935/<0,0001	2,879/0,004
Deprem Sebebiyle Herhangi Bir Yakınınız (aile, akraba, yakın arkadaş) Yaralanma Durumu				
Evet	255	19,84±5,36	13,51±4,25	6,32±2,48
Hayır	110	17,57±5,34	11,83±4,12	5,73±2,30
İstatistiksel analiz	t/p	3,722/<0,0001	3,528/0,001	2,203/0,029
Deprem Sebebiyle Herhangi Bir Yakınınız (aile, akraba, yakın arkadaş) Vefat Etme Durumu				
Evet	239	19,87±5,25	13,61±4,12	6,25±2,44
Hayır	126	17,80±5,57	11,84±4,34	5,95±2,42
İstatistiksel analiz	t/p	3,444/0,001	3,762/<0,0001	1,131/0,259
Deprem Anında Hissedilen Korku Şiddet Durumu				
Biraz şiddetli ^a	21	13,00±4,62	7,47±3,01	5,52±2,65
Orta şiddetli ^b	28	15,28±5,49	10,03±3,92	5,25±2,47
Çok şiddetli ^c	80	17,81±4,77	11,86±3,92	5,95±2,41
Aşırı şiddetli ^d	236	20,62±5,01	14,24±3,86	6,38±2,40
İstatistiksel analiz	F/p	25,110/<0,0001 d>a,b,c, a>c	30,622/<0,0001 d>a,b,c, a>c	2,651/0,049

t: Bağımsız gruplarda T testi *p<0,05 F: Tek yönlü varyans analizi

Daha Önce Psikiyatrik Bir Tanı Alma durumu ile Sürekli Umut ölçeği (t: -2,918) ile alt boyutlarının

toplam puan arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur (p<0,05). Daha önce psikiyatrik

tanı almayanların puan ortalamaları yüksek bulunmuştur. (Tablo 3). Geleceğe umutla bakma durumu ile Sürekli Umut ölçeği (F:34,124), alt boyutları ‘alternatif yollar düşüncesi (F:19,333)’, ‘eyleyici düşünce (F:39,400)’ alınan toplam puan ile aralarında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Geleceğe umutla bakanların bireylerin puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur. Gelecekte beklenen durum ile Sürekli Umut ölçeği (F: 5,286) ve alt boyutlarının alınan toplam puan arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Fark yaratan grubu bulmak için uygulanan Tukey sonucuna göre Sürekli umut ölçeği ve alt boyutlarında gelecekte kariyer/iş, güzel bir gelecek ve güvenli bir yaşam isteyenlerin aldıkları toplam puanlar beklentisi olmayan öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur ($d>a$, $e>a$, $h>a$). Öfkeyi kontrol etme durumu ile

Sürekli Umut ölçeği (F: 8,816) ile alt boyutlarından toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Öfkesini kontrol eden bireylerin puan ortalamaları yüksek tespit edilmiştir. Deprem, Yaşamınızı Ekonomik Olarak Olumsuz Etkileme durumu ile Sürekli Umut ölçeği ($t:-2,968$), alt boyutu olan ‘alternatif yollar düşüncesi ($t:-2,354$)’, ‘eyleyici düşünce ($t:-3,130$)’ ile toplam puan arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Deprem yaşamalarını ekonomik olarak etkilemeyen bireylerde puan ortalamaları yüksek tespit edilmiştir. Deprem sonrası çadırda kalma durumu ile Sürekli Umut ölçeği ($t:-2,338$), alt boyutu ‘alternatif yollar düşüncesi ($t:-2,381$)’ toplam puan arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Deprem sonrası çadırda kalmayan bireylerin puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 3. Katılımcıların Özelliklerine Göre Sürekli Umut Ölçeği’nden Aldıkları Puan Durumlarının Değerlendirilmesi

Özellikler	n (%)	Sürekli Umut Ölçeği SS±SD	Alternatif Yollar Düşüncesi SS±SD	Eyleyici Düşünce SS±SD
Daha Önce Psikiyatrik Bir Tanı Alma Durumu				
Evet	30	38,00±10,32	19,53±5,91	18,46±5,31
Hayır	335	43,72±9,94	22,71±5,31	21,006±5,49
İstatistiksel analiz	t/p	-2,918/0,006	-2,851/0,007	-2,500±0,017
Geleceğe Umutla Bakma Durumu				
Evet ^a	83	49,22±8,38	25,03±4,66	24,19±4,54
Hayır ^b	97	37,78±11,51	20,22±6,28	17,55±6,07
Kısmen ^c	185	43,44±8,29	22,47±4,72	20,97±4,58
İstatistiksel analiz	F/p	34,124/<0,0001 a>b,c, c>b	19,333/<0,0001 a>b,c, c>b	39,400/<0,0001 a>b,c, c>b
Gelecekte Beklenen Durumu				
Beklentim Yok ^a	72	38,30±11,15	20,05±6,27	18,25±5,74
Mutluluk ^b	32	43,15±8,91	22,06±4,68	21,09±5,35
Huzur ^c	21	42,66±8,67	22,23±5,22	20,42±4,39
Kariyer/İş ^d	101	46,02±9,34	23,72±4,86	22,30±5,27
Güzel Gelecek ^e	66	43,81±9,59	22,89±5,008	20,92±5,66
Sağlık ^f	28	40,07±9,33	20,60±5,05	19,46±5,05
Deprem Etki Geçmesi ^g	20	44,30±10,18	22,90±5,45	21,40±5,31
Güvenli Bir Yaşam ^h	25	48,16±8,40	25,52±4,63	22,64±4,67
İstatistiksel analiz	F/p	5,286/<0,0001 d,e,h>a	4,844/<0,0001 d,e,h>a	4,215/<0,0001 d,e,h>a
Öfkeyi Kontrol Etme Durumu				
Evet ^a	121	45,89±9,57	23,92±5,19	21,96±5,55
Hayır ^b	63	39,61±11,56	20,76±5,95	18,85±6,37
Kısmen ^c	181	42,75±9,43	22,06±5,17	20,69±4,97
İstatistiksel analiz	F/p	8,816/<0,0001 a>b,c	8,292/<0,0001 a>b,c	6,860/0,001 a>b
Deprem, Yaşamınızı Ekonomik Olarak Olumsuz Etkileme Durumu				
Evet	283	42,45±10,15	22,11±5,47	20,34±5,57
Hayır	82	46,01±9,36	23,64±5,10	22,36±5,02
İstatistiksel analiz	t/p	-2,968/0,004	-2,354/0,020	-3,130/0,002
Deprem Sonrası Çadırda Kalma Durumu				
Evet	179	42,005±9,76	21,90±5,10	20,10±5,50
Hayır	186	44,45±10,26	22,98±5,67	21,46±5,46
İstatistiksel analiz	t/p	-2,338/0,020	-1,919/0,056	-2,381/0,018

t: Bağımsız gruplarda T testi * $p<0,05$ F: Tek yönlü varyans analizi

Araştırmaya katılan bireylerin Algılanan Stres ölçeğinde aldıkları puan ile Sürekli Umut ölçeği arasındaki ilişkiyi test etmek için korelasyon uygulanmıştır. Korelasyon

analizine göre Algılanan Stres ölçeğinde aldıkları puan ile Sürekli Umut ölçeği arasında anlamlı, negatif yönde ve orta düzeyde ilişki olduğu görülmektedir (Tablo 4).

Tablo 4. Algılanan Stres Ölçeği ile Sürekli Umut Ölçeği Arasındaki İlişki

	Algılanan Stres Ölçeği
Sürekli Umut Ölçeği	-0,432**
	<0,0001

****Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed)**

4.Tartışma

Çalışmamızda cinsiyet ile algılanan stres arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş olup kadınların ortalamaları daha yüksektir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde kadınların olumsuz durumlara daha duyarlı olduğu ve erkeklere göre daha çok afet gibi durumlarda travma yaşadığı belirtilmektedir [12, 13, 14, 15]. Literatür incelendiğinde çalışmamızla benzerlik gösterdiği belirtilebilir.

Çalışmamızda 18-21 yaş ve 22-25 yaş arası katılımcıların algıladıkları toplam stres ve algılanan baş etme puanları 26 yaş ve üzeri katılanlara göre yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, genç yetişkin bireylerin ileri yaş bireylere göre travma sonrası stresinin daha yüksek olduğunu ve baş etme konusunda da daha yetersiz olduklarını göstermektedir. Ekvador'da yapılan bir çalışmada, 2016 yılında yaşanan can kayıplarına sebep olan şiddetli deprem sonrasında ergenlik dönemindeki bireylerde anksiyete ve travma sonrası stres bozukluğu ve intihar düşüncesinde artış olduğu ifade edilmiştir [16]. Çalışmamızı destekleyen sonuçların olduğu görülmektedir.

Çalışmamızda depremde evleri hasar gören ve depremin yaşamlarını ekonomik olarak olumsuz etkilediği öğrencilerde algılanan stres düzeylerinin yüksek ve algılanan baş etme puanlarının da yüksek olmasından dolayı stresle baş etmede yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Depremin ekonomilerini olumsuz etkilediğini ifade eden öğrencilerin sürekli umut düzeyleri ve alt boyutlarında anlamlı ilişki bulunmuştur. Yapılan bir çalışmada, depremde dolayı evin hasar alma durumu açısından, evi ağır hasar alanların deprem sonrası travma yaşadığı görülmüştür [12]. Gülmez'in 2022'de yaptığı çalışmada da depremde maddi kayıp alan bireylerde ve evin hasar alması travma sonrası stres bozukluğuna yol açtığı bulunmuştur [17]. Yapılan diğer çalışmalarda da yıkıcı deprem yaşayan ve ağır hasar alan bölgelerde yaşayan bireylerde stres düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır [18, 19, 20]. Boztaş ve arkadaşlarının (2019) Van-Erciş depremini yaşayan kişilerle yaptıkları araştırmada depremde sonra yakınına veya aile üyesinden birinin kaybı, barınma ve sağlık problemlerinin yaşanması, işsizlik, yaşanan yer değişikliği, maddiyat problemleri gibi etmenler travma sonrası stres bozukluğu gelişiminde etkili olduğu bildirilmiştir [21].

Çalışmada depremde evleri hasar gören öğrencilerin sürekli umut ölçeği ve alt boyutlarında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Depremin ekonomilerini olumsuz

etkilediğini ifade eden öğrencilerin algıladıkları stres düzeylerinin yüksek ve algılanan baş etme düzeylerinin de yüksek olduğu, bu durum stresle baş etme konusunda daha yetersiz olduklarını göstermektedir. Bireylerin hızlı bir şekilde yaşama koşullarının değişmesi, yaşadıkları belirsizlik sonucunda stres, kaygı ve korku yaşamalarına neden olmaktadır. Tam tersine depremde evleri hasar görmeyen bireylerin olaylara verdikleri tepkilerin daha kontrollü, kendilerini daha güvende hissettikleri ve bu durumun onları daha az travmatize olmalarını sağlamaktadır.

Çalışmamızda algılanan stres ölçeğinde gelecekte beklenmesi olmayan öğrencilerin güzel bir gelecek isteyenlerden aldıkları toplam puanları daha yüksektir. Sürekli umut ölçeği ve alt boyutlarında gelecekte kariyer/iş, güzel bir gelecek ve güvenli bir yaşam isteyenlerin aldıkları toplam puanlar beklenmesi olmayan öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur. Kirman (2023) yaptığı çalışmada depremde kayıp yaşamış bireylerde gelecek kaygısı yaşama durumlarının yüksek olduğu ve bireylerde bu durumun belirsizlik, tehlike, risk ortamı gibi duygu karmaşasına neden olduğu belirtilmektedir [22].

Çalışmada ailesinden birinin enkaz altında kalan, bir yakınına yaralanan ve vefat eden öğrencilerde algılanan stres ölçeği, algılanan stres ve algılanan baş etme düzeyleri arasında anlamlı ilişki bulunurken, sürekli umut ölçeği ve alt boyutları arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Literatür incelendiğinde, ailesinden ve yakın çevresinden yaralanan ve kayıp yaşayanların stres düzeylerinin yüksek olduğu psikolojik problemler yaşadığı tespit edilmiştir [23, 24, 25, 26, 27, 28]. Konu ile ilgili yapılan çalışmalar araştırma bulgularımızla benzerlik göstermektedir.

Çalışmamızda, algılanan stres ölçeği, algılanan stres alt boyutunda depremde korkuyu aşırı şiddetli hissedenenler, çok, orta ve biraz hissedenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Aynı zamanda korkuyu biraz hissedenenler çok hissedenlere göre aldıkları puanlar daha yüksek bulunmuştur. Bu durum yaşanan depremin bireylerin algıladıkları şiddet büyüklüğüne göre stres düzeylerinde değişikliğe sebep olduğunu göstermektedir.

Depremde önce psikiyatrik bir tanı alan öğrencilerin algılanan stres ölçeği ile sürekli umut ölçeği ve alt boyutları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Tüccar ve Yavuz (2023) de yaptığı çalışmada deprem öncesinde psikiyatrik bir rahatsızlığı olanların deprem sonrası travma yaşadığı saptanmıştır [12]. (Tüccar ve Yavuz, 2023). Yapılan başka bir çalışmada da tanı konulmuş

psikiyatrik rahatsızlığı olan bireylerde deprem sonrası akut stres riskleri yüksek olduğu bulunmuştur [29]. Yapılan araştırmalar çalışmamızla benzerlik göstermektedir.

Öğrencilerin algılanan stres ölçeğinde aldıkları puan ile sürekli umut ölçeği arasında anlamlı ve negatif yönde ilişki olduğu görülmektedir. Çelik (2023) çalışmasında bireylerin deprem sonrası travma düzeyleri ile umut düzeyleri arasında negatif anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır [30]. Benzer şekilde Eren ve Akoğlu (2024) çalışmasında da travma sonrası stres bozukluğu ile umut duygusu arasında negatif yönde düşük ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur [28]. Bulgular sonucunda stres düzeyleri yüksek olan öğrencilerde umut düzeylerinin azaldığı ve stres düzeyleri azaldıkça umut düzeylerinin arttığı söylenebilmektedir.

5. Sonuç

Yapılan çalışmanın sonucunda öğrencilerin algılanan stres ölçeğinde aldıkları puan ile sürekli umut ölçeği arasında anlamlı, negatif yönde ve orta düzeyde ilişki olduğu bulunmuştur. Depremde evleri hasar gören ve depremin yaşamlarını ekonomik olarak olumsuz etkilediğini belirten öğrencilerde algılanan stres ve algılanan baş etme düzeyleri yüksek olarak bulunmuştur. Algılanan baş etme düzeyinin yüksek olması öğrencilerin stresle baş etme durumlarının zayıf ya da yetersiz olduğunu göstermektedir. Depremde yaşanan afette özellikle evleri hasar gören ve ekonomik olarak yaşamları etkilenen kişilerin ‘Psikolojik İlk Yardım’ almaları onların algılanan stres düzeylerini azaltmaya ve baş etme becerilerini arttırmaya katkı sağlayabilir. Depremin ekonomilerini olumsuz etkilediğini ifade eden öğrencilerin sürekli umut düzeyleri ve alt boyutlarında anlamlı ilişki bulunmuştur. Çalışmamızda algılanan stres ölçeğinde gelecekte beklenmesi olmayan öğrencilerin güzel bir gelecek isteyenlere göre algıladıkları stres toplam puanları daha yüksektir. Düşük umutsuzluk düzeyi olan depremzedelerin gerekli psikolojik desteği alması sağlanabilir. Çalışmada ailesinden birinin enkaz altında kalan, bir yakını yaralanan ve vefat eden öğrencilerde algılanan stres ölçeği, algılanan stres ve algılanan baş etme düzeyleri arasında anlamlı ilişki bulunurken, sürekli umut ölçeği ve alt boyutları arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Literatür incelendiğinde algılanan stres ve umut düzeyini inceleyen az sayıda çalışmanın olduğu belirtilebilir ve buna yönelik çalışmaların yapılması önerilebilir.

6. Teşekkürler

Araştırmaya katılan katılımcılara teşekkür ederiz.

7. Referanslar

- Öztürk, M., Kırca, M., Kahramanmaraş Merkezli Depremler Sonrası İçin Akademik Öneriler, *Özgür Publications*, 2023, DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub99>.
2. Kurt, E., Gülbahçe, A., Van Depremini Yaşayan Öğrencilerin Travma Sonrası Stres Bozukluğu Düzeylerinin İncelenmesi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2019, 23 (3), 957-972.
3. Sabuncuoğlu, O., Çevikaslan, A., Berkem, M., Marmara Depreminden Etkilenen İki Ayrı Bölgede Ergenlerde

- Depresyon, Kaygı ve Davranış, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 2003, 6, 189-197.
4. Turan, N., Durgun, H., Kaya, H., Ertaş, G., Kuvan, D., Hemşirelik Öğrencilerinin Stres Durumları ile Bilişsel Esneklik Düzeyleri Arasındaki İlişki, *Jaren*, 2019, 5(1), 59-66.
5. Batlaş, Z., Batlaş, A., Stres ve Başa Çıkma Yolları; Remzi Kitapevi. İstanbul, 1990, 9. Basım.
6. Şahin, N.H., Stresle Başa Çıkma. Olumlu Bir Yaklaşım, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara, 1994.
7. Ünal, S., Ümmet, D., Örgütsel Stres Kaynakları Ve Öğretmenlerin Baş Etme Stratejileri, *Pamukkale Üniversitesi Yayınları*, Denizli, 2005.
8. Yazıcıoğlu, Y., Erdoğan, S., SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Detay Yayıncılık, Ankara, 2014.
9. Bilge, A., Ögce, F., Genç, R.E., Oran N.T., Algılanan Stres Ölçeği (ASÖ)’nin Türkçe Versiyonunun Psikometrik Uygunluğu, *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2009, 2(25), 61-72.
10. Snyder, C.R., Harris, C., Anderson, J.R., Holleran, S.A., Irving, L.M., Sigmon, S.T., Yoshinobu, L., Gibb, J., Langelle, C., Harney, P., The will and ways: Development and validation of an individual-differences measure of hope, *Journal of Personality and Social Psychology*, 1991, 60 (4), 570- 585.
11. Tarhan, S., Bacanlı, H., Adaptation of Dispositional Hope Scale into Turkish: Validity and reliability study, *The Journal of Happiness and Well-Being*, 2015, 3(1), 1-14.
12. Tüccar, E., Yavuz, E., Kahramanmaraş Pazarcık Depreminin (6 Şubat 2023) Bireyler Üzerindeki Etkilerinin Psikososyal Yönden İncelenmesi, *Journal of Migration and Political Studies 1*, 2023, 54-77.
13. Liu, Yan, Ying, Zhang, Asuna, Arai, Yoshihide, Obayashi, Hiko, Tamashiro, Gender-based seasonality of suicide in Japan 2005-2012, *Asia Pacific Journal of Public Health*, 2015, 27 (2), NP1999-NP2007.
14. Kaya, A., Moçoşoğlu, B., Sevim, H.İ., Sağlık İnanç Modeli’ne dayalı olarak öğretmenler ve okul yöneticilerinin salgına yönelik bireysel hazırlık algılarının incelenmesi, *OPUS International Journal of Society Researches*, 2021, 18(40), 2345-2374.
15. Arslanoğlu, A., Erdoğan, M., Dündükcü, Y., Keçeli, S., Sağlık İnanç Modeli’ne Dayalı Acil Durum Afetlere Bireysel Hazırlık ve Bunları Etkileyen Faktörler, *Afet ve Risk Dergisi*, 2023, 6(2), 367-390.
16. Gerstner, Rebekka MF, Fernando, Lara-Lara, Eduardo, Vasconez, Ginés, Viscor, Juan, D, Jarrin, Esteban, Ortiz Prado, Earthquake-related stressors associated with suicidality, depression, anxiety and post-traumatic stress in adolescents from Muisne after the earthquake 2016 in Ecuador, *BMC psychiatry*, 2020, 20(1), 1-9.
17. Gülmez, E., 2020 Elazığ Depremi Sonrası, Depremzedelerde Posttravmatik Stres Bozukluğu ve Eşlik Eden Psikiyatrik Hastalıkların Yaygınlığının Araştırılması, Uzmanlık Tezi, Fırat Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Elazığ, 2022.
18. Bedirli, B., Deprem travmasının kronik psikolojik etkileri: Düzce Depremi’nden 14 yıl sonra travma sonrası stres ve depresyon belirtilerinin yaygınlığı ve ilişkili risk faktörleri, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.
19. Kun, P.X., Chen, S., Han, X., Gong, Mei Chen, W., Zhang, and L., Yao, Prevalence of post-traumatic stress disorder in Sichuan Province, China after the 2008 Wenchuan earthquake, *Public health* 123, 2009, 11, 703-707.
20. Chan, Cecilia Lai, Wan, Chong-Wen, Wang, Zhiyong Qu, Ben, Qibin Lu, Mao-Sheng, Ran, Andy Hau Yan Ho, Yin Yuan, Braven Qiang Zhang, Xiyang Wang, and Xiulan Zhang, Posttraumatic stress disorder symptoms among adult survivors of the 2008 Sichuan earthquake in China, *Journal of traumatic stress* 24, 2011, 3, 295-302.
21. Boztaş, M.H., Aker, A.T., Munir, K., Çelik, F., Aydın, A., Karasu, U., Mutlu, E.A., Post traumatic stress disorder among adults in the aftermath of 2011 Van-Ercis earthquake in Turkey, *Turk J Clin Psychiatry*, 2019, 23, 380-388.

22. Kirman, F, Deprem Sonrası Travmatik Stres Tepkileri ve Sosyal Medyada Yansımaları, *Antakiyat*, 2023, 6(1), 14-29
23. Johannesson, K.B, Tom, L, Christina, M.H, Thomas, F, Per-Olof, M, Prolonged grief among traumatically bereaved relatives exposed and not exposed to a tsunami, *Journal of traumatic stress*, 2011, 24(4), 456-464.
24. Güven, K, Marmara depremini yaşayan yetişkinlerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile travma sonrası gelişim ve depresyon arasındaki ilişkinin incelenmesi, Master's thesis, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
25. Tüccar, E, Geride Kalanların Psikolojisi, Nobel Tıp Kitabevi. İstanbul, 2023.
26. NZMH, Framework for Psychosocial Support in Emergencies, Wellington, Yeni Zelanda, *Sağlık Bakanlığı*, 2016. [New Zealand Ministry of Health (NZMH)]. <https://www.health.govt.nz/system/files/documents/publications/framework-psychosocial-support-emergenciesdec16-v2.pdf> Erişim Tarihi:19.09.2023.
27. Bertinelli, L, Clotilde, M, Eric, S, Earthquakes and mental health, *World Development* 169, 2023, 106283.
28. Eren, İ, Akoğlu, B, Deprem yaşayan bireylerde travma sonrası stres bozukluğu ile yaşam anlamı arasındaki ilişkide umut duygusunun aracı rolü, *Sağlık ve Yaşam Bilimleri Dergisi*, 2024, 6(1), 23-31.
29. Uğuz, Ş, Levent, B.A, Soylu, L, Kocabaş, Ö, Demirci, S, Adana-Ceyhan depreminden sonra ortaya çıkan akut stres bozukluğunun araştırılması, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 2023, 3 (98): 16-20.
30. Çelik, A.K, Deprem sonrası travma belirtileri, umut ve iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi, *TRT Akademi*, 2023, 8(18), 574-91.

<http://edergi.cbu.edu.tr/ojs/index.php/cbusbed> isimli yazarın CBU-SBED başlıklı eseri bu Creative Commons Alıntı-Gayriticari4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

